

PERSPECTIVE SOCIOLOGICE ȘI DILEME ETICE ÎN STUDIAREA HOMOSEXUALITĂȚII

SORIN M. RĂDULESCU

1. Conduită și identitate homosexuală

Dintre toate formele de identitate „deviantă”, nici una, probabil, nu este atât de controversată și supusă atâtor interpretări echivoce așa cum este homosexualitatea. Pe de o parte, ea este considerată ca o conduită *anormală*, „nenaturală”, adeseori cu substrat patologic, care încalcă normele sexualității „normale”; pe de altă parte, această încălcare de norme este, ea însăși, *normală*, întrucât persoana în cauză nu are nici o libertate de alegere în privința identității sale.

Se confundă, în acest sens, două noțiuni cu caracter evaluativ: *conduită*, care este, de cele mai multe ori, o problemă de alegere și decizie a individului și *identitatea* asupra căreia individul nu are nici o posibilitate de opțiune deoarece este determinată în mod genetic.

Clădite, în marea lor majoritate, pe confuzia între aceste două noțiuni, majoritatea interpretărilor contemporane asupra homosexualității sunt contradictorii și divergente între ele. Din punct de vedere al cercetării sociologice, sociologul este confruntat, încă de la început, cu două probleme pe care trebuie să le rezolve dacă dorește să abordeze cu rigoare și în cunoștință de cauză „natura” homosexualității: **a.** una cu caracter *cultural*, legată de definiția utilizată, pentru a caracteriza homosexualitatea; **b.** a doua cu caracter *etic*, care ține de natura intimă a fenomenului.

2. Perspective deterministe sau fenomenologice în deținerea homosexualității

În legătură cu prima problemă, trebuie plecat de la așa-numitul principiu al „*relativismului cultural*”, cunoscut din antropologia culturală (socială) conform căruia comparația efectuată între două culturi nu se poate face decât utilizând definițiile, criteriile și standardele uneia dintre ele, fapt care presupune, pe de o parte, situarea evaluatorului în universul uneia din cele două culturi, iar, pe de altă parte, excluderea oricărei judecăți de valoare în baza căreia s-ar putea afirma că o cultură este „superioară” celeilalte.

De aceea, investigarea homosexualității solicită cercetătorului să-și precizeze încă de la început poziția în ceea ce privește opțiunea cu privire la definiția utilizată. Care definiție este mai adecvată? Cea care implică categoriile și noțiunile culturii heterosexuale, căreia îi aparține și cercetătorul respectiv, sau cea care este utilizată chiar de comunitatea homosexuală, care reprezintă obiectul studiului?

Așa cum au arătat de multă vreme antropologii culturali, studiul religiilor, riturilor, al obiceiurilor și tradițiilor nu se poate face decât din inte-

riorul unei comunități, pentru a putea înțelege cu adevărat semnificația acestora. A înțelege înseamnă, deci, a pătrunde în lumea semnificațiilor și a sensurilor, a mesajelor cunoscute numai de inițiați, prin adoptarea unei perspective (înțelesul sensurilor) cu caracter fenomenologic. A înțelege înseamnă, pe de altă parte, *a interpreta*, la fel ca într-o hermeneutică (teorie a interpretării semnelor ca elemente simbolice ale unei culturi) în care numai cel care posedă „codul” poate descifra semnele.

O asemenea perspectivă nu este numai diferită, dar este și opusă celei cu caracter pozitivist, care, avaluând din exterior conduitele, le raportează la normele sociale, calificând orice conduită care încalcă aceste norme ca fiind „deviantă”.

Așa cum au subliniat, adeseori, concepțiile cu caracter fenomenologic, orice definiție din „exterior” nu face altceva decât să producă „etichete”.

Problema definiției homosexualității implică, în consecință, adoptarea unei perspective deterministe sau unei perspective fenomenologice, care, la rândul lor, implică fie accentul pus pe noțiunea de normă heterosexuală, fie sublinierea caracterului relativ al acestei norme, pentru a „o chestiona” așa cum sublinia Edmund Husserl, a o pune sub semnul îndoielii, dezbrăcând-o” de forma ei culturală unică.

Pentru sociologii etnometodologi, de exemplu, cea mai adecvată definiție care trebuie utilizată de un evaluator al unei comunități este aceea care posedă chiar membrii comunității respective.

Majoritatea homosexualilor sau lesbienele se definesc ca membri ai sexului de care aparțin (bărbat sau femeie), manifestând doar *preferințe* pentru parteneri de același sex. În rândul acestor homosexuali sau lesbiene există, însă, grupul *transsexualilor* care nu numai că se simt în mod psihic membri ai sexului opus, dar și se definesc ca atare. „M-am născut bărbat într-un corp de femeie” sau „Mă simt femeie, deși corpul meu este de bărbat” obișnuiesc să spună transsexualii.

Evitând judecățile de valoare și evaluările cu caracter etic, definirea homosexualității trebuie să implice, obligatoriu, aceste distincții între *identitatea și preferința* sexuală, între psihismul transsexual și practicile cu caracter homosexual. La rândul ei, preferința pentru parteneri de același sex poate avea un caracter *situațional*, determinat de absența temporară a partenerii sau partenerului de sexul opus datorită unor circumstanțe care nu mai depind de voința subiectului (cazul deținuților sau deținutele din penitenciare este ilustrativ în acest sens) sau un caracter „*structural*”, permanent, generat de anumite dispoziții sau tendințe de natură genetică, hormonală, psihopatologică ori chiar de caractere dobândite în cursul unui proces de „socializare homosexuală” din perioada copilăriei.

În același timp, ineseși preferințele homosexualilor sunt multiple, ceea ce impune clasificarea lor în mai multe categorii dintre care se evidențiază *pedofilii* (cei atrași de copii), *efebofilii* (cu preferințe pentru adolescenți), *androfilii* (care se simt atrași de persoane mature) și *gerontofilii* (care își manifestă preferințele pentru vârstnici).

Problema definiției homosexualității implică, deci, multiple distincții și clasificări, dar, mai ales, opțiunea pentru o anumită perspectivă de interpretare: din punctul de vedere al „culturii heterosexuale”, sau din punctul de vedere al subculturii homosexuale.

3. Exigențe etice ale cercetării sociologice în domeniul homosexualității

În al doilea rând, cercetarea homosexualității impune cercetătorului domeniului rezolvarea unor probleme cu caracter etic, dependente de deontologia sa profesională. Are el *dreptul* să încalce dreptul la intimitate, la viața privată aleasă în mod liber de subiecții investigației? Care este calitatea sau identitatea pe care trebuie să o declare atunci când cercetează normele și valorile subculturii homosexuale?

În legătură cu primul aspect, dreptul la intimitate, la viața privată, acesta este înscris nu numai în constituțiile majorității statelor aparținând comunității mondiale, dar și în *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, care are înscrisă la articolul 12 următoarea precizare: „Nimeni nu va fi obiectul unor imixțiuni arbitrare în viața sa privată (subl. ns.), în familia sa, domiciliul său sau corespondența sa, nici expus atingerilor onoarei și reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii contra unor asemenea imixțiuni sau atingeri”

În Canada, de exemplu, pentru a nu oferi decât un exemplu, încă din anul 1969 premierul de atunci Pierre Trudeau a subliniat faptul că „statul nu are loc în dormitoarele națiunii”, homosexualii având libertatea de a face ceea ce dorește în mod privat, în calitate de parteneri adulți care consimt în mod liber la relația pe care o preferă.

Atâta vreme cât relațiile intime ale comunității homosexualilor se desfășoară numai într-un context privat, între persoane care acceptă asemenea relații pe o bază liber consimțită, fără a aduce în acest fel prejudicii moralei publice, imixțiunea brutală a cercetătorului în viața intimă a acestor persoane reprezintă, în mod clar, o încălcare a drepturilor unei minorități, dar și a principiilor și normelor înscrise în deontologia profesiei de sociolog. Exceptând, codurile deontologice ale altor asociații naționale ale sociologilor din diverse țări, Codul Deontologic al Asociației Sociologilor din România, adoptat în 1993, prevede o reglementare specială cu privire la „protecția anonimatului și a intimității” subiecților cercetării de natură să înlăture orice prejudiciu moral sau material care le-ar putea fi adus prin încălcarea drepturilor menționate.

În anul 1970, sociologul american Land Humphreys și-a propus să obțină informații despre homosexualii care foloseau ca loc de întâlnire toaletele publice. În acest scop, el și-a disimulat identitatea profesională, oferindu-și serviciile homosexualilor în calitate de „ținător de șase” (*lookout*), capabil să alerteze pe aceia care întrețineau raporturi homosexuale de orice prezență a poliției.

Ca observator direct al fenomenului, Humphreys a dobândit o mulțime de informații despre întâlnirile homosexualilor și conduitele acestora. Pentru a putea identifica persoanele în cauză, el și-a notat cu atenție numerele de circulație a mașinilor acestora. Un an mai târziu, pornind de la aceste numere de circulație, a localizat persoanele respective cărora li s-a adresat, de data aceasta ca sociolog cercetător preocupat de diferite probleme fără nici o legătură cu homosexualitatea. În acest fel, el a putut afla că marea majoritate a homosexualilor respectivi erau persoane căsătorite, posedând, în același timp, funcții și poziții deosebit de respectabile în societate.

Dincolo de noutatea și originalitatea studiului întreprins de Humphreys, cercetătorul american a fost violent criticat de către alți sociologi, atât

pentru că și-a ascuns identitatea, cât și pentru faptul că a violat intimitatea subiecților, expunându-i riscului unor acțiuni îndreptate contra lor.

Acest exemplu ne arată că cercetarea homosexualității este nu numai o problemă dificilă, dar și una delicată, care impune selectarea, cu grijă, a definițiilor, metodologiei și locului de cercetare, și, nu în cele din urmă, precizarea utilității acestei cercetări: în ce scopuri este făcută? Cine va beneficia de datele culese? Ce măsuri sau soluții trebuie propuse și în interesul cui?

4. Homosexualitatea din punct de vedere religios, moral și legal

În cursul timpului, homosexualitatea a fost considerată, pe rând, drept un păcat sau viciu, o boală sau o tulburare de comportament, un comportament deviant, un delict penal, sau, mai recent, ca o formă „normală”, cu caracter alternativ, a conduitei sexuale.

Date fiind reticențele cu care acest subiect a fost tradițional abordat și, mai ales, ambiguitățile interpretărilor făcute de publicul profan, există multiple definiții și explicații ale cauzelor homosexualității, majoritatea cu caracter conflictual și divergent chiar în rândurile specialiștilor. Pentru public, în general, punctele de vedere asupra homosexualității sunt tributare încă credinței religioase conform căreia homosexualitatea este un „păcat contra naturii”, evaluare care exclude, de fapt, orice cauză cu caracter natural. Homosexualitatea — sublinia, de exemplu, părintele Galeriu — „este împotriva Sfintelor Scripturi care rânduie existența, dar este și un păcat contra firii... Ea este o «anomalie», o «psihoză» care exclude iubirea și caută numai plăcerea. A iubi este un fapt divin și înseamnă a trăi viața celuilalt... Rău în plăcere este degradarea, pofta trupului, a ochiului, de a domina pe altul”. Homosexualitatea — conchidea distinsul prelat — „e o decădere din uman” motiv pentru care „nu există un homosexual creștin”.

O asemenea interpretare, demnă de respect din punct de vedere al principiilor moralei creștine, nu se poate substitui, însă, unei explicații științifice riguroase în baza căreia termenii „natural” „nenatural”, „în acord cu natura” sau „contra naturii” trebuie ei înșiși definiți, pentru a nu rămâne la simple enunțuri tributare dogmei religioase.

Subliniind faptul că normalul sau patologicul nu sunt entități naturale, ci constructe sociale, Goethe afirma că „*natura nu trebuie să justifice nimic, pentru că totul există în natură*”. „Natural” sau „nenatural” sunt, de fapt, noțiuni cu caracter etic derivate din principiile unei morale fie cu caracter immanent, fie transcendent.

În învățăturile religioase creștine, noțiunea de homosexualitate apare sub denumirea de „sodomie”. În *Vechiul Testament (Facerea, 18, 20—33)* se povestește că, date fiind „grelele păcate” ale cetății Sodoma, Dumnezeu și-a propus să o facă să dispară de pe fața pământului. Totuși, față de argumentele aduse de Avraam, unul din strămoșii poporului Israel, că prin acest act vor fi nimiciți și cei buni și cei răi, Dumnezeu a decis să renunțe la pedepsirea Sodomei, dacă vor putea fi găsiți în cetate zeci de oameni „buni”. De aceea, a trimis doi îngeri în Sodoma pentru a-i identifica pe acești oameni. Îngerii au venit în casa lui Lot și a familiei sale care le-au acordat găzduire și ospitalitate. În timp ce se aflau înăuntru, bărbații din Sodoma, tineri și bătrâni, au înconjurat casa lui Lot, cerând „să-i cunoască” pe acești trimiși

ai lui Dzeu. Deși în unele texte și chiar în traducerea românească a *Vechiului Testament* apare scris faptul că poporul Sodomei a cerut, fără echivoc, să „se împreună” cu cei doi îngeri, această expresie este controversată, în alte texte apărând noțiunea „a cunoaște” în loc de „a se împreuna”. Această ambiguitate se datorează, se pare, cuvântului ebraic „a cunoaște” care avea două semnificații diferite: a face cunoștință cu cineva în calitate de prieten și a avea raporturi sexuale. Înțelesul termenului în contextul său original este neclar și doar ulterior în istoria ebraică, atunci când evreii încercau să stabilească legături comerciale cu grecii din Palestina s-a spus că păcatul Sodomei este homosexualitatea”. Urmarea mitului biblic este cunoscută. Deși Lot a luat apărarea oaspeților săi, oferindu-și chiar fiicele sale poftelor nelegiuite ale sodomiților, aceștia și-au manifestat, în continuare, dorințele nefirești chiar față de Lot. Pentru a-l salva, îngerii „i-au lovit cu orbire” pe atacatori, iar apoi Dzeu a trimis „ploaie, pucioasă și foc” nimicind cu desăvârșire cetățile Sodoma și Gomora și pe locuitorii lor. Întrucât nevasta lui Lot s-a uitat înapoi, a fost transformată într-un stâlp de sare.

Deși ca urmare a acestui mit, sodomia este, adeseori, identificată cu homosexualitatea, ea are semnificații multiple, desemnând orice conduită sexuală „nenaturală” care implică, coitul anal între doi bărbați sau chiar între un bărbat și o femeie. În S.U.A., de exemplu, 24 de state plus districtul Columbia au legi speciale contra sodomiei, mergând de la simpla amendă până la 20 de ani închisoare, care sancționează practicile sexuale „nefirești” între care bestialitatea (raporturile sexuale întreținute cu animalele), necrofilia (relațiile cu cadavrele), pederastia (relațiile cu copiii), raporturile anale ori orale. Este de reținut faptul că pentru aceste ultime raporturi sunt sancționate chiar și cuplurile căsătorite, legea prevăzând pedepse indiferent de sex, status marital sau acordul părților. Toleranța cea mai mare se manifestă în California (San Francisco și Los Angeles) Florida și New York, iar intoleranța mai ales în Texas, Arizona, Georgia și Rhode Island. În aceste ultime două state se aplică o pedeapsă de până la 20 de ani închisoare. În alte state printre care Oregon, Colorado, Wyoming, New Mexico, North Dakota, South Dakota, Nebraska, Iowa, Wisconsin, Illinois, Indiana, Ohio, Pennsylvania, Maine, Washington, New York și California nu există nici un fel de legi cu privire la sodomie.

Dat fiind caracterul privat al acestor practici, legislația în acest domeniu este, mai degrabă, o formă de manifestare a moralității publice decât o posibilitate de sancțiune efectivă.

Pentru americani, dreptul la intimitate (*privacy*) este unul dintre cele mai importante drepturi garantate de constituție. În 1982, de pildă, un ofițer de poliție din Atlanta, statul Georgia, a pătruns în casa cetățeanului Michel Hardwick în legătură cu aplicarea unei amenzi pentru beție. Polițistul a intrat în casă și din ușa băii a observat pe M. Hardwick și pe un alt bărbat angajați într-o relație homosexuală. În conformitate cu legislația Georgiei, cei doi au fost arestați și acuzați de sodomie. Deși acuzația a fost, în cele din urmă, respinsă, Hardwick s-a adresat instanțelor de judecată pentru a dovedi neconstituționalitatea legii din Georgia cu privire la violarea dreptului la intimitate.

Deși, ulterior, în 1986, Curtea Supremă a S.U.A. a decis că legea este constituțională, acest caz a atras atenția americanilor asupra necesității obținerii unor garanții suplimentare pentru apărarea dreptului lor la inti-

mitate. Statele americane au, de asemenea, legi speciale care sancționează obscenitatea și destrăbălarea ca expresii ale imoralității etalate public. Contra homosexualilor, legislația anumitor state americane prevede, în afara amenziilor și pedepselor privative de libertate, sancțiuni speciale printre care concedierea din anumite slujbe (cea de învățător sau profesor, de exemplu), interdicția de a avea contacte cu copiii lor sau alți copii, de a profesa, de exemplu, ca pediatru, refuzul de a li se acorda dreptul la asigurare, interzicerea dreptului de a conduce un avion particular etc. "Istoria homosexualității și a legii (care o reglementează — subl. ns.) — observa E. R. Mohoney — este una dintre petele negre existente în dreptul american" în măsura în care statutul și tratamentul legal acordat homosexualilor este încă fondat pe „mituri, stereotipuri și temeri bazate pe ignoranță”.

Multe dintre legile îndreptate contra homosexualității, care există și în unele state europene sau în alte părți ale lumii, nu reflectă un punct de vedere științific asupra acestei conduite, ci reprezintă doar, sintetizări în domeniul sexualității. Dacă în țări cum este, de exemplu, Germania, Japonia sau țările scandinave nu există nici un fel de legi cu privire la homosexualitate, iar în alte țări din comunitatea europeană ea a fost dezincrimată ca delict, într-o serie de țări continuă să fie sancționată ca infracțiune. În Cuba, de pildă, este considerată ca un delict deosebit de grav, ca o infracțiune contra masculinității și ca simbol al „culturii decadente a imperialismului”. În România, în pofida dezbaterilor aprinse pe această temă în Parlamentul României articolul 200 din Codul Penal, care pedepsește de la 1 la 5 ani relațiile între persoane de același sex, nu a fost încă abrogat cu toate intervențiile venite din partea Consiliului European. Anglia continuă și ea să considere homosexualitatea un delict pasibil de sancțiune deși toleranța față de ea a crescut mult față de acum 3 decenii. În această țară până în anul 1861, homosexualitatea era pedepsită cu moartea, iar până în anul 1967 era sancționată cu închisoare pe viață. America a avut și ea, în trecut, legi extrem de represive contra homosexualității, mergând până la pedeapsa capitală. Statul Virginia, de exemplu, a abolit această pedeapsă în anul 1800, în urma sugestiei celui de-al treilea președinte american, Thomas Jefferson, autorul *Declarației de Independență*, care a apreciat că cele mai adecvate pedepse care trebuie aplicate homosexualilor sunt castrarea — în cazul bărbaților și operarea unei găuri în nas de 1/2 incie (circa 1,27 cm) — în cazul femeilor. În prezent, homosexualitatea în S.U.A. este tot mai larg acceptată deși continuă să fie privită de majoritatea heterosexualilor ca o conduită deviantă. Un rol important în obținerea unei toleranțe mai mari față de ea a revenit mișcărilor gay-lor și lesbienelor, care și-au creat propriile lor comunități (mai ales în California, în San Francisco), protestând contra discriminărilor la care sunt supuși încă homosexualii și revendicând dreptul lor la o identitate socială nesigmatizată. Ca efect au fost obținute o serie de drepturi printre care și cel care garantează cuplurilor homosexuale același tratament legal ca și celor căsătorite, dreptul de a primi aceeași îngrijire medicală ca și cuplurile heterosexuale etc.

Rezistența mai multor state împotriva decriminalizării declina a homosexualității se datorează temerilor că această măsură va determina amplificarea ei, mai ales, printr-o recrutare masivă a minorilor, iar homosexualii vor utiliza forța pentru a obține noi parteneri de sex. Deși cercetările asupra acestei probleme evidențiază că această imagine este tributară unor prejude-

căți, procentul violatorilor din rândul homosexualilor nefiind mai mare decât cel al violatorilor heterosexuali, dat fiind că raporturile homosexuale au loc între adulți care consimt la acestea, homosexualitatea este privită încă cu puțină îngăduință de public. Un rol important în această atitudine intolerantă îl are și percepția publică a bolii S.I.D.A. ca fiind specifică, îndeosebi, homosexualilor.

Astfel în mai multe societăți contemporane, homosexualitatea este o adevărată „etichetă” care stigamitizează individul și căreia i se asociază păcatul, viciul, depravarea, rușinea ori boala psihică. A fi homosexual — considera K. Plummer — înseamnă pur și simplu a deveni un obiect de curiozitate sau permisivitate. Întotdeauna, în culturile heterosexuale, „costul de a fi cunoscut ca un homosexual tinde să fie ridicat”.

5. Evaluări cantitative și calitative ale homosexualității

Dat fiind caracterul, în mare parte, privat al homosexualității masculine și feminine, evaluările cu privire la dimensiunile și amploarea sa sunt, de cele mai multe ori, divergente ori chiar contradictorii, între ele. După unele estimări statistice, 10% din întreaga populație a globului cuprinde invertiți de ambele sexe. Aceasta înseamnă că, în anul 1991, raportat la un total al populației mondiale de 5 351 miliarde de oameni, exista în întreaga lume un număr de aproximativ 540 milioane de homosexuali de ambele sexe. Dacă avem în vedere, proiecțiile făcute populației mondiale în viitor, care anunță o creștere a numărului total până la circa 6 111 miliarde de oameni în anul 2000 și circa 8 247 miliarde în anul 2025, înseamnă că la sfârșitul acestui secol vor exista în întreaga lume circa 610 milioane de homosexuali, bărbați și femei, iar la sfârșitul primului pătrar al secolului următor vor fi aproximativ 800 milioane de homosexuali de ambele sexe.

Accste cifre care par de-a dreptul aberante trebuie considerate doar dintr-o perspectivă strict statistică, fără a ține seama de fluctuațiile determinate de mai marea liberalizare a legislației naționale în materie de sexualitate, posibilele tendințe de prozelitism, celelalte schimbări — antrenate de recunoașterea statutului distinct de homosexual în întreaga lume.

Oricum, statisticile și estimările cantitative sunt extrem de contradictorii. Institutul American pentru Cercetarea Sexualității Alfred C. Kinsey estimează, de exemplu, că 5 până la 6% din populația americană adultă este predominant homosexuală. Diferitele evaluări făcute de sexologi arată că la un homosexual bărbat revin 3 femei lesbiene. J. Shirley Hyde aprecia, la rândul ei, că 25% din bărbații americani și 15% din femeile americane au avut cel puțin o experiență cu caracter homosexual, în cursul vieții lor.

Incidența reală a homosexualității este, însă, dificil, de surprins, întrucât există o amplă evidență că mulți bărbați sau femei se angajează, în mod frecvent, în raporturi homosexuale, fără a se considera homosexuali ca atare. Pe de altă parte, există atât de multe variații și preferințe în comportamentul sexual, încât este mai adecvat să se vorbească de practici heterosexuale sau homosexuale, decât de indivizi heterosexuali sau homosexuali. Aceasta și pentru că este mai dificil a defini ca homosexual o persoană care într-un moment sau altul al vieții sale, s-a angajat ocazional într-o conduită cu caracter homosexual. H. Garfinkel aprecia că diviziunea oamenilor în două sexe — masculin și feminin — reprezintă un veritabil „fapt de sați”, care

contribuie la orientarea sexuală a indivizilor, în așa fel încât majoritatea distinge doar două categorii de populație cea heterosexuală și cea homosexuală. Următoarele stereotipuri — sublinia Garfinkel — sunt cel mai des folosite și crezute de americani:

1. Există două și numai două sexe (feminin sau masculin);
2. Sexul este invariant. Dacă ești femeie (sau bărbat) înseamnă că *ai fost* întotdeauna femeie (sau bărbat) și *vei fi* întotdeauna femeie (sau bărbat);
3. Organele genitale reprezintă semnul esențial al sexului (O femeie este o persoană care are vagin; un bărbat este o persoană care are penis);
4. Orice excepție de la existența celor două sexe nu trebuie să fie luată în serios (asemenea excepții sunt, de fapt, glume ori bancuri);
5. Nu există transferuri de la un sex la altul, exceptând transferurile cu caracter ceremonial (mascaradele, balurile mascate, unde se admit travestiurile);
6. Oricine trebuie să fie clasificat ca membru al unui sex sau al altuia (nu există cazuri în care unei persoane să nu-i fie atribuit un anumit sex);
7. Dihotomia masculin/feminin are un caracter „natural” (bărbații și femeile există independent de criteriile oamenilor de știință sau ale altora).
8. Apartenența la un sex sau la altul este „naturală” (a fi femeie sau bărbat nu depinde de decizia cuiva).

6. Homosexualitate și heterosexualitate

Aceste stereotipuri sunt, însă, contrazise de evidența empirică care demonstrează că sexualitatea umană în general, și apartenența la heterosexualitate sau homosexualitate, în special, nu este atât de categorică așa cum apare la prima vedere. De aceea, Alfred Kinsey a considerat sexualitatea umană ca evoluând, mai degrabă, pe un continuum, între heterosexualitate și homosexualitate, decât ca un fenomen care implică două categorii dihotomice. Șcala sa de evaluare a orientării sexuale are un caracter unidimensional, ordonând de-a lungul unui continuum trecerea de la conduita exclusiv heterosexuală la conduita exclusiv homosexuală (vezi tabelul 1).

Kinsey a subliniat faptul că aproximativ două treimi din bărbați au cel puțin o experiență sexuală cu membrii aceluiași sex, înainte de vârsta de 15 ani, iar 37% din toți bărbații au cel puțin o singură experiență homosexuală, mergând până la ejaculare, după vârsta de 15 ani. În ceea ce privește femeile, 13% din ele au avut o experiență homosexuală, mergând până la atingerea orgasmului, după vârsta de 15 ani.

Ocupându-se de problema orientării sexuale evidențiate de Kinsey, M. D. Storms a arătat, în anul 1980, că această orientare trebuie interpretată ca *preferință sexuală* pentru același sex sau pentru sexul opus, motiv pentru care ea are un caracter bidimensional. Conform lui Storms, individul nu mai este plasat de-a lungul unui continuum unidimensional, mergând de la heterosexualitate la homosexualitate, ci trebuie privit ca având un anumit grad de interes homosexual și un anumit grad de interes heterosexual (vezi figura 1).

Așa cum arată figura 1, orientarea (preferința) sexuală cuprinde patru posibilități. Orice individ are un grad de preferință heterocentrică mergând

Tabelul 1

Scala Kinsey de evaluare a orientării sexuale (sursă: E. R. Mihoney, p. 314)

Diviziunea scalei	Descriere	Bărbați %	Femei %
0	Comportament exclusiv heterosexual	52–92	61–90
1	Comportament incidental homosexual	18–42	11–20
2	Comportament homosexual mai mult decât incidental	13–38	0–14
3	Valori egale de comportament homosexual și heterosexual	9–32	4–11
4	Comportament heterosexual mai mult decât incidental	7–26	3–8
5	Comportament heterosexual incidental	5–22	2–6
6	Comportament exclusiv homosexual	3–16	1–3

Notă: Variația procentajelor se datorează unor factori variați cum sunt vârsta și statusul marital. Scala trebuie privită ca un continuum, iar categoriile și procentajele lor ca fiind localizări generale pe acest continuum.

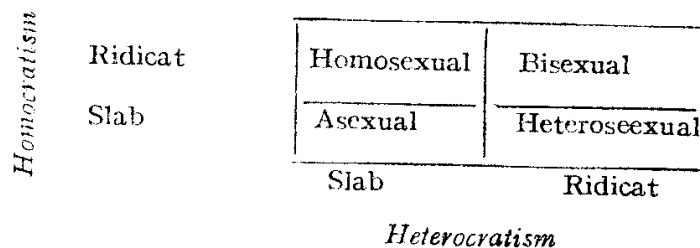

Fig. 1. -- Orientarea sexuală bisexuală (sursă: M.D. Storms, 1980)

de la nici una (asexual) la ridicată (heterosexual). Dar, în același timp, orice individ are și o preferință homocratică, ordonat de la nici una (asexual) la ridicată (homosexual):

— asexuali sunt, deci, acei indivizi care au preferințele atât cele heterosexuale, cât și cele homocratice slabe sau absente;

— homosexualii sunt acei indivizi care manifestă o preferință înaltă din punct de vedere al dimensiunii homocratismului și o preferință slabă, din punct de vedere al dimensiunii heterocratismului;

— bisexualii sunt cei care manifestă o preferință ridicată atât din punct de vedere al homocratismului, cât și al heterocratismului;

— heterosexualii manifestă o preferință ridicată din punct de vedere al heterocratismului și una slabă din punct de vedere al homocratismului. Figura lui Storms are meritul de a evidenția că cele patru categorii nu sunt genuri (tipuri), ci clasificări graduale (variații graduale ale conduitei și preferinței sexuale). Tabelul permite includerea și a acelor indivizi heterosexuali care au în cursul vieții lor diferite fantasme, dorințe sau fantezii homosexuale.

7. Probleme sociologice implicate de etiologia homosexualității

Studiul etiologic al homosexualității utilizează, în prezent, un set extrem de diversificat de criterii de natură biologică, psihologică sau socială prin intermediul cărora sunt elaborate teorii de mai mare sau mai mică amploare, care încearcă să demonstreze că homosexualitatea este fie o „înclinație” înăscută, fie o „tendință” învățată.

Între cele mai frecvente elemente etiologice invocate în aceste teorii pot fi menționate următoarele: mecanismele genetice (absența unor cromozomi), absența sau deficitul androgenului* parental, dezechilibrele ori deficiturile hormonale (a testosteronului în cazul bărbaților și a estrogenului în cazul femeilor), experiențele timpurii din perioada primei copilării, nerezolvarea complexelor oedipiene, abuzul sexual în timpul copilăriei, experiențe primare heterosexuale care s-au dovedit nesatisfăcătoare, învățarea socială (prin deformarea capacității de a răspunde la stimuli heterosexuali ca urmare a dezvoltării într-un mediu dominant de prezența exclusivă a unui sex sau a altuia), socializarea homosexuală (introducerea unor preferințe homosexuale în urma contactului cu o „subcultură” sau „comunitate” homosexuală) etc.

Pentru nici unul dintre elementele etiologice menționate nu există încă o evidență empirică satisfăcătoare și nici modalități de testare adecvată. De exemplu, scalele de masculinitate sau feminitate utilizate pentru a identifica prezența sau absența unuia dintre cele două caractere, ori pentru a contura trăsăturile „personalității homosexuale”, n-au avut până acum nici o relevanță în ceea ce privește diferențierea categorică între homosexuali, heterosexuali sau bisexuali. Considerarea drept criteriu de clasificare numai a activității sau orientării sexuale este similară unui demers reduționist care își propune să grupeze în aceeași categorie de personalitate indivizi care se aseamănă prin aceleași preferințe de „consum” (de exemplu, fumătorii sau băutorii), dar diferă în multe alte privințe.

Pe de altă parte, o „înclinație” sau o „tendință” homosexuală poate să nu fie conștientizată de persoana în cauză sau să nu aibă un caracter manifest, cu atât mai mult cu cât există și homosexuali care au relații heterosexuale fără nici un fel de fantezii homosexuale. În mod reciproc, pot exista heterosexuali care, în anumite circumstanțe situaționale, pot recurge la acte homosexuale. Pentru acest motiv, inferarea unei înclinații sau tendințe homosexuale nu poate fi făcută nici din date obiective, nici din informații subiective, ci numai pe baza unor teorii prealabile, așa cum este, de exemplu, cea a lui Freud cu privire la caracterul „universal” al homosexualității. În baza acestei teorii se poate afirma că homosexualii nu reprezintă o categorie exclusivă, aparte de cea a heterosexualilor sau bisexualilor.

Există o multitudine de clasificări și distincții în acest domeniu (de exemplu, identitate sau preferință homosexuală, comportament homosexual deschis sau închis ori secret, manifest sau latent etc.), dar nici una dintre ele nu pare să demonstreze o relație directă între „înclinația” homosexuală și comportamentul (homo)sexual. Aceasta și pentru faptul că o persoană conștientă de impulsurile sale homosexuale le poate controla sau înfrâna ca urmare a unor presiuni normative (etice sau legale), a implicării în relații normale de familie (într-un mariaj de succes, de exemplu), a menținerii unei vieți sociale echilibrate ș.a.

* Substanță care stimulează dezvoltarea caracterelor sexuale masculine

În ceea ce privește considerarea homosexualității ca o „boală”, acest punct de vedere favorizează o perspectivă medicalistă cu implicații juridice, care exonerează pe homosexuali de responsabilitatea lor pentru actele, conduitele sau înclinațiile lor homosexuale. Pentru a susține, însă, acest punct de vedere trebuie evidențiată o condiție „patologică” clară, ceea ce datele cercetărilor întreprinse până acum întârzie să o confirme.

Date fiind toate aceste deficiențe ale evaluărilor teoretice și evidențele empirice în domeniul studierii homosexualității, se poate conchide că, în prezent, acest studiu suferă, la fel ca și în trecut, de două limite majore: **a.** caracterul reduționist al clasificărilor făcute noțiunii de homosexual sau „personalitate” homosexuală; **b.** concentrarea exclusivistă asupra perspectivei etiologice.

Observând aceste deficiențe, cu peste două decenii în urmă, William Simon and John Gagnon¹ apreciau că problema identificării modului în care oamenii devin homosexuali solicită elaborarea unei teorii adecvate a modului în care ei devin heterosexuali, întrucât „nu se poate explica, homosexualitatea într-un mod și lăsa heterosexualitatea ca o mare categorie reziduală etichetată ca fiind «altceva»”².

Din punct de vedere al cunoașterii sociologice, identificarea cauzelor homosexualității este mult mai puțin importantă decât detectarea normelor, valorilor și stilurilor de viață pe care un individ le împărtășește după ce devine sau se declară a fi homosexual. În acest scop, aspectul sexual „pur” al vieții homosexuale nu are decât o importanță secundară, cercetarea sociologică trebuind să se concentreze, cu prioritate, asupra modalităților prin care acceptarea identității de homosexual sau declararea preferinței homosexuale se constituie într-un principiu organizator al întregii vieți a individului și al socializării sale într-o subcultură care-i asigură apartenență, recunoaștere și identitate.

¹ William Simon, John A. Gagnon, *Homosexuality: The Formulation of a Sociological Perspective*, în Simon Dinitz, Russell R. Dynes, Alfred C. Clarke, *Deviance. Studies in the Process of Stigmatization and Societal Reaction*, London, Toronto, New York, Oxford University, Press, 1969, p. 342--349.

² *Ibidem*, p. 343.